

KIS-511 – An ergorelezh

(GE da RLN – 04 10 96)

Klask a rin spisaat ar respont a'm eus graet ouzhit dec'h da noz dre bellgomz a-zivout an *ergorelezh*.

Pezh a zo en argraf eo an anaout. Savelañ a reer daou vlein : an den, ar bed. Merkomp diouzhtu derez tidegezh hevelep saveladur : arbenniñ a c'hallfed ez eo an den ur parzh eus ar bed. Ur goubarañ a reer avat a seurt gant pleustr jedoniel an darbenn-dezren : devredañ a reer loc'hañ diouzh ar c'hevenebadur etre daou vlein, an den, ar bed, hep reiñ a-gentouez an despizadur eus hini anezho, o c'hortoz hemañ kentoc'h diouzh studi ar c'hevenebadur a saveler etrezo.

An aters eo : penaos e c'hoarvez an anaout ? E c'houluniañ a reer evel un emdeurel (*kor-*) a-berzh an den *dirazañ* (*er-*) etrezek ar pezh nad eo ket eñ, skritellet ar bed : evel un *ergorañ* (un termen all a vez arveret : *ezsaviñ*, Gl. *extase* pe gentoc'h *ekstase*, "emzerc'hel e-maez an unan"). Argerzhañ a ra an anaout dre daolioù ergorañ, pep taol ergorañ o vezañ un *ergorad*, termen oc'h arouezañ a) an ober, an taol ergorañ ent strizh, b) disoc'h an ober, hag aze emañ degasadenn HUSSERL : a-dal d'an *Noesis*, *cogito*, *ergorañ* ez eus ur *Korrelat*, ur *c'hendavead* (an *Noema*, *cogitatum*, *ergorad*) a zo bepred e diabarzh an den, resisoc'h : e-barzh an *emouezañ*, *enmanus* enta, hogen o sellout endeo ouzh, durc'haet war-du ar bed, eleze war-du ar pezh nad eo ket an den, a zo en tu-hont d'e emouezañ, *trehontus* dezhañ. An tamm bed a zo durc'haet war-du ennañ an ergorañ a ra HUSSERL ar *Gegenstand* anezhañ (eleze pezh a zo a-sav a-dal da), ar *gourzhergor*. Dre un heuliad taolioù ergorañ e vez tamm ha tamm digejet an anaout eus un tamm bed, un dra (a seurt heuliad taolioù ergorañ e ra HUSSERL un heuliad *Abschattungen*, *diskeudoù*). Dre se, e c'hell dinodiñ en den un anaoudegezh eus traoù ar bed. An kez anaoudegezh a zo ouzh he ober elfennoù o tont eus ar bed (dre berzh ma'z eo durc'haet an ergorañ war-du ennañ), met ivez elfennoù o tont eus an den (dre berzh ma'z eo an ergorañ graet gantañ hag an ergoradoù lankadoù diabarzh eus e emouezañ). An amkan eo neuze ezvevennañ kement elfenn o tont eus an den war-benn mirout hepken an elfennoù o tont eus ar bed ha savelañ un anaoudegezh pur

anezhañ. Gwikefreoù ar puraat-se zo dre vras a zaou seurt : 1) kenaoz an ergoradoù (o heuliadoù en amzer a lez doareoù arstalek da ziveuziñ : heuliad va selloù, heuliad va stokoù a'm laka da anaout pezh a hennadin evel ur maen), 2) pezh a ra HUSSERL anezhañ an *Intersubjektivität* (*etregouzrec'helezh*), eleze kenaoz an anaoudoù graet gant lies hinienn.

Ur c'heal daou vlein eo an *ergorañ* : ur gwezhiañ diabarzh eus an hinienn, ur strivañ etrezek ar bed. An arvez-mañ diwezhañ zo bet korvoet evit luniañ an adanv *ergorel* (Al. *objektiv*, Gl. *objectif*), da gompren : "diouzh ar mont d'an anaout bed". Dre berzh un nebeut rikladurioù ez eo deuet da dalvout kement ha "diouzh an anaout bed (eleze puraet diouzh an elfennoù o tont eus an den e-unan)". Un eil kemeradur zo bet roet d'an termenoù gallek hag alamanek : "doare un anaout karzhet dioutañ an elfennoù o tennañ d'an den" ; ar brezhoneg, evel a ouzout, en deus roet dimp tro da gaout un termen dibarek evit ar c'hemeradur-mañ : *ergorek*. Diwar *ergor-* (*object-*, *objekt-*) ez eus bet dispaket termenoù all : un *ergorenn* zo un unvez savelet gant an anaout bed puraet diouzh nep elfenn o tennañ d'an anavezer ; an *ergorer* eo an den e kement ma ren an ergorañ, eleze ma striv etrezek ar bed.

Dav oa ivez luniañ termenoù kemparzhiek d'an deveradoù diwar *ergor-* war-benn dec'heriañ ar c'healioù kevenep da *ergorel*, *ergorek*, h.a. Er yezhoù all e kevenep Gl. *sujet*, Al. *Subjekt* (e kemeradurioù 'zo, rak liessteriek kenan eo ar gerioù-se) ouzh Gl. *objet*, Al. *Objekt* (e kemeradurioù 'zo ivez). E brezhoneg e'm eus kinniget ober gant *dangorenn* da verkañ an den hinienn a-gevenep d'an *ergorenn*. Arabat e ve ober eus an *dangorenn* ur gwir vezad despizadus ennañ e-unan, n'eus aze nemet ur c'heal bevannat o verkañ un ensav galloudel, ur meni goueled, a dermenfen evel henn : "an den goubaret diouzh nep anaout bed" pe "an hinienn e diagent, pe e diagiz ar strivañ etrezek ar bed". An *ergorer* eo an anavezer e kement ma stag da emzigej diouzh ar goueled andiforc'hek-se. Talvoudus eo an bennrann *dangor-* da aroueziñ ar furmoù anaout nad int ket puraet dres diouzh an elfennoù o tennañ d'an hinienn, d'an anavezer krañ, sk. : ur sell *dangorek* ; da aroueziñ ivez an elfennoù-se o wariañ an anaout : elfennoù *dangorel* zo er welidigezh a'm eus eus al luskadoù trevvaour.

Kroget 'm boa da zivrazañ ar bodad termennoù-se war Da-64. Kendalc'het 'm eus gant KIS-061, La-04, pp. 40 hh. ha betek KIS-381, La-09, pp. 275 hh. Eno ez eus ur skoulm eus ar Brederouriezh o deus pleustret warnañ an holl adalek PLATON betek DERRIDA en ur dremen dre ar Skolastiked, ar brederourion alaman, KANT ha HUSSERL pergen, MERLEAU-PONTY...

(GE – 01 12 96)

E derou an destenn gent e noten an derez tidegezh a zo e saveladur an daouad dangor-ergor. Eplegañ a ra an *emouezañ* — HUSSERL a rae anv eus an *emouezañ trehontel*, eleze eus ur sellout peurzigejet diouzh darempredoù an den gant an traoù hag oc'h arvestiñ outo evel a ziavaez, a zialaez — ouzh o “ lakaat etre krommelloù ”. Gwan preder HUSSERL eo bezañ graet eus an emouezañ un tralenad. Ar gouzrec'h (an den o vuhezañ) ned eo ket hepken un *dangorenn* oc'h ergorañ (un ergorer) ha pa ve oc'h ergorañ outi he unan hag ouzh he gwezhioù ergorañ. Un ampar¹ anemouez zo ivez d'ar gouzrec'h, eleze un donder e diagiz an disparti etre dangor hag ergor. Eno emañ domani devezout MERLEAU-PONTY — penaos ar bev ez eo an den “ a wel ar bed end-eeun, bed an holl, *hep rankout dont er-maez anezhañ e unan* ”² peogwir ez eo bed e unan ha betoc'h eget ar bed. Gwarzh preder MERLEAU-PONTY eo loañ al louer en “ hebanv-se enganet ac'hanon a anvemp kreud agentaou ha goût a ouzomp n'eus anv ebet er brederouriezh hengounel da aroueziñ kement-se³ ”. Diwar se ez anad an ergorelezh evel ur goubar, frouezh ur bidañ, un *hanbarzhañ* (*ségrégation*, *V.I.* p. 315) ouzh he disvountañ a-dal d'ur goubar all a zo an dangorelezh.

¹ A-zivout keal an *ampar* sl. KIS-517 , La-11, pp. 70 hh.

² *Le Visible et l'Invisible* (*V.I.*), p. 181, stouedoù ganin.

³ “ cet anonymat inné de Moi-même que nous appelions chair tout à l'heure, et l'on sait qu'il n'y a pas de nom en philosophie traditionnelle pour désigner cela ” (*V.I.*, p. 183).